

חבילת טיפול התנהגותית עבור הפחתת התפרצויות זעם

בקרב ילד עם אוטיזם

סוזי נחום, BCBA, ריבי שוחט

תקציר

ילד בן 10 המאובחן עם אוטיזם ומשולב בבית ספר רגיל, הדגים התנהגות של התפרצויות זעם. התפרצויות הזעם כללו פגיעה פיזית ברכוש, בצוות בית הספר, במשלבות ובילדים בני גילו, וכן בריחה פיזית מהכיתה ומשטח בית הספר. מההערכה הפונקציונאלית עלה כי התנהגויות אלו משתמרות על ידי פונקציה כפולה: חיזוק שלילי- בריחה מדרישה וחיזוק חיובי- קבלת חפץ או פעילות שרצה לאחר קבלת סירוב. חבילת הטיפול כללה התערבות בנסיבות: גירוי תומך- רשימת כללי כיתה וכללי התנהגות כללית וביצוע התאמות בסביבה הלימודית. התערבות בתוצאות: מערכת מוטיבציה שכללה חיזוק שלילי- יציאה מוקדמת מהכיתה בעקבות שמירה על כללי כיתה למשך פרק זמן מסוים שעלה בהדרגה, חיזוק חיובי- צבירת כסף בעקבות שמירה על כללי כיתה וכללי התנהגות (ללא אלימות ובריחה) ותשלום תגובה- הפסד כסף בעקבות שימוש באלימות ובריחה. בנוסף, החבילה כללה למידת התנהגויות חלופיות: אימון לאיפוק, אסטרטגיות חלופיות להבעת סירוב והתמודדות עם מצבים בהם אינו נענה לבקשותיו, שיפור היענות וביצוע משימות בסביבה הביתית. תוצאות ההתערבות הראו הפחתה משמעותית בתדירות ובמשך של ההתפרצויות הזעם של הילד.

נבדק

ילד בן 10, אשר אובחן עם ASD בגיל 2.9 ועם ADHD בגיל 5.5. למד שנתיים בגן תקשורת ומשולב במסגרת רגילה מכיתה א'. החל בתוכנית התנהגותית בגיל 8. הילד מטופל תרופתית, מקבל טיפול רגשי מפסיכולוגית אחת לשבוע, משולב בביה"ס רגיל בליווי סייעת צמודה ומקבל טיפול התנהגותי פרטני בביתו פעמיים בשבוע למשך שעות אחה"צ. לילד מוטיבציה נמוכה ללמידה ולהיענות לצוות בית הספר ולמשלבת ודפוסי התנהגות הכוללים אלימות כתגובה לדרישות שונות או סירוב לבקשותיו בכיתה ובבית.

התערבות

התפרצות זעם הוגדרה כאלימות פיזית כלפי הצוות החינוכי והילדים אשר כללה זריקת אבנים, בעיטות, השלכת חפצים בחוזקה, שבירת חפצים ובריחה מכיתה הלימוד או משטח ביה"ס. תכנית ההתערבות כללה: התערבות בנסיבות- הפחתת משך השהייה בתוך הכיתה, כך שהילד נדרש תחילה להישאר בכיתה 15 דקות בלבד, מתן משימות מותאמות מבחינת אורכן ורמת הקושי שלהן ומתן סיוע מלא בהן. בהדרגה עלה משך השהייה בכיתה ל-40 דקות, רמת הקושי במשימות הועלתה בהדרגה ורמת הסיוע במשימות פחתה באופן משמעותי. כללי התנהגות שהוצגו באופן ויזואלי על שולחנו של הילד בכיתה וכללו "כללי כיתה" ו"כללי זהב" שימשו כגירוי תומך להתנהגות נאותה. התערבות בתוצאות- תחילה היו שתי מערכות מוטיבציה נפרדות; מערכת אחת בה הילד נדרש לקבל 7 כוכבים בכל שיעור (בכל 3-6 דקות, בהתאם למשך השהייה בכיתה) עבור שמירה על כללי כיתה- ישיבה נאותה ושקטה, הוצאת ציוד, היענות למורה וביצוע משימות. במערכת זו בוצע הליך של חיזוק שלילי של יציאה מוקדמת מהשיעור לזמן "ציפור" לאחר קבלת כל 7 הכוכבים ותשלום תגובה- מחיקת כוכב בעקבות מעבר על כללי כיתה. מערכת שניה כללה חיזוק חיובי על התנהגות הפיכה להתנהגות המטרה (DRI) ובה ניתן מכתב מחמאה בסיום היום ומחזק איכלי (קולה) בעקבות שמירה על כללי זהב- ללא הפגנת אלימות כלפי אנשים או חפצים, ללא בריחה או ניסיון בריחה מהכיתה או משטח ביה"ס. בהמשך אוחדו המערכות למערכת מוטיבציה אחת, בה הכוכבים שצבר על שמירה על כללי הכיתה הומרו לכסף שצבר באופן יומי (כך שכל כוכב שווה ל-20 אג''), ותשלום תגובה- הפסד של 5 ₪ ויותר (בהתאמה) בעקבות מעבר על כללי זהב. התערבות בלמידת התנהגויות חלופיות- בטיפול הביתי נלמדו אסטרטגיות לשליטה עצמית ועמידה במצבי תסכול, הפסד מותאם במשחק, ביצוע משימות אקדמיות תוך הגברת עצמאות והפחתת תלות בסיוע, הבעת קושי בצורה נאותה והיענות לדרישות מאתגרות.

תוצאות

לפני תחילת ההתערבות לא נלקחו נתוני בסיס שכן עוצמת ההתנהגות ותדירותה הגבוהה חייבו התערבות מיידי. עם תחילת ההתערבות, שכיחות ההתפרצויות פחתה באופן מתון, אך לא יציב ומאמצע התקופה, עם איחוד מערכות המוטיבציה והחלפת המחזק בכסף נצפתה ירידה הדרגתית ויציבה בהתפרצויות הזעם, עד להופעת 3 התפרצויות לכל היותר בתקופה של שבועיים (תרשים 1). בנוסף, ניתן לראות כי משך ההתפרצויות ירד באופן משמעותי מהתפרצויות שנמשכו 15 דקות ואף יותר בתחילת התקופה, להתפרצויות של דקות בודדות, 2 דקות לכל היותר (תרשים 2)

סיכום ומסקנות

בהתערבות המוצגת הודגם כיצד חבילת טיפול מלאה הכוללת התערבות בנסיבות, התערבות בתוצאות ולמידת התנהגויות חלופיות הפחיתו משמעותית את תדירות ומשך התפרצויות זעם אצל ילד בן 10 עם ASD המשולב בכיתה רגילה. ניתן להסיק מכך כי התערבות הכוללת חבילת טיפול מלאה עשויה להפחית בעילות קשיי התנהגות.

